

Universiteit Utrecht

Master Klinische Kinder- en Jeugdpsychologie

THESIS

Vertonen depressieve adolescenten minder populaire persoonlijkheidstrekken?

Onderzoek naar verschillen tussen (mild) depressieve en niet-depressieve adolescenten in hun geobserveerde persoonlijkheid tijdens een gesprek met een leeftijdsgenoot

Liesbeth van Hoogdalem, 3992802

01-07-2016

Woorden: 5998

Begeleider: Yolanda van Beek

Tweede beoordelaar: Nouchka Tick

Samenvatting

Depressieve adolescenten zijn minder populair dan niet-depressieve leeftijdsgenoten, maar het is niet bekend waardoor dit komt. Sociale problemen bestaan al voor de depressie, maar blijven ook daarna bestaan. Persoonlijkheid kan hieraan ten grondslag liggen. In dit onderzoek is daarom onderzocht of aan (mild) depressieve adolescenten minder populaire persoonlijkheidstrekken worden toegekend op basis van hun gedrag dan aan niet-depressieve adolescenten. Adolescenten (N=192) discussieerden in tweetallen over een sociaal dilemma. Depressieve adolescenten en gematchte controles voerden met dezelfde controle-adolescent een gesprek. De gesprekken zijn gefilmd en door getrainde observatoren geobserveerd. Daarnaast werd de zelf-gerapporteerde persoonlijkheid twee jaar later gemeten. Er werden tegen de verwachting in geen verschillen gevonden in geobserveerde persoonlijkheid tussen depressieve en niet-depressieve adolescenten. Naar verwachting en overeenkomstig wat over volwassenen bekend is, rapporteerden depressieve adolescenten lagere vriendelijkheid en hogere neuroticisme. Daarnaast bleken meisjes hogere neuroticisme te rapporteren dan jongens. Geobserveerde persoonlijkheid bleek tegen de verwachting in niet voorspellend voor zelf-gerapporteerde persoonlijkheid twee jaar later. De bevindingen worden besproken en er worden aanbevelingen gedaan voor verder onderzoek naar de link tussen depressie en persoonlijkheid.

Key words: adolescentie, depressie, geobserveerde persoonlijkheid, zelf-gerapporteerde persoonlijkheid, sekseverschillen

Abstract

Depressed adolescents are less popular than their non-depressed peers, but it is unclear why this is the case. Social problems exist before the depression, but continue to exist after. Personality could be the underlying factor. This study examined whether less popular personality traits are assigned to (mildly) depressed adolescents based on their behaviour than to non-depressed adolescents. Adolescents (N=192) discussed a social dilemma in dyads. Depressed adolescents and matched controls had a conversation with the same control adolescent. The conversations were videotaped and observed by trained observers. Self-reported personality was measured two years later. Contrary to expectations, no differences were found in observed personality between depressed and non-depressed adolescents. As expected and corresponding to what is known about adults, depressed adolescents reported less agreeableness and more neuroticism. Additionally, girls reported more neuroticism than boys. Contrary to expectations, observed personality did not predict self-reported personality two years later. The findings will be discussed and recommendations for further research into the link between depression and personality will be given.

Key words: adolescence, depression, observed personality, self-reported personality, gender differences

Inleiding

In de literatuur is bekend dat depressieve adolescenten minder populair zijn en eerder afgewezen worden dan hun niet-depressieve leeftijdsgenoten (Connolly, Geller, Marton, & Kutcher, 1992; La Greca & Harrison, 2005; Platt, Kadosh, & Lau, 2013). Voor depressieve meisjes geldt dat ze daarnaast minder vriendelijk en aardig worden gevonden. Het is echter niet bekend waarom depressieve adolescenten minder populair zijn. Sociale problematiek blijkt vooraf te gaan aan hun depressie, maar blijft vaak ook na de depressie bestaan (Beevers, Rohde, Stice, & Nolen-Hoeksema, 2007). Er lijkt dus sprake te zijn van een meer stabiele factor die verantwoordelijk is voor de sociale problematiek, waarbij gedacht kan worden aan de persoonlijkheid van de adolescenten. In deze studie wordt daarom onderzocht of aan depressieve adolescenten andere en minder populaire persoonlijkheidstrekken worden toegekend op basis van hun sociale gedrag dan aan niet-depressieve adolescenten.

Depressie en Persoonlijkheid

Uit de literatuur komt naar voren dat persoonlijkheid gemeten met vragenlijsten bij volwassenen gerelateerd is aan depressie (Malouff, Thornsteinsson, & Schutte, 2005). Neuroticisme en in mindere mate lage extraversie blijken voorspellend te zijn voor depressie (Jorm, Christensen, Henderson, Jacomb, Korten, & Rodgers, 2000; Kendler, Gatz, Gardner, & Pedersen, 2006). Vergeleken met niet-depressieve mensen zijn depressieve mensen neurotischer en minder extravert en vriendelijk (Malouff et al., 2005). Deze persoonlijkheidstrekken zijn minder populair. Populariteit en aardig gevonden worden is namelijk positief gecorreleerd met extraversie en vriendelijkheid en negatief gecorreleerd met neuroticisme (Van der Linden, Scholte, Cillessen, Te Nijenhuis, & Segers, 2010). Eerder onderzoek heeft echter nog niet gekeken naar geobserveerde persoonlijkheidstrekken bij adolescenten. De verwachting is dat ook depressieve adolescenten de minder populaire persoonlijkheidstrekken hebben.

Sociale Relaties en Depressie

Het minder populair zijn is voor adolescenten nadelig. Sociale contacten zijn namelijk erg belangrijk in de adolescentie, onder andere voor het ontwikkelen van hun identiteit (Meeus & Dekovic, 1995). Voor hun identiteitsontwikkeling blijkt met name de sociale steun van leeftijdsgenoten belangrijk te zijn. Vooral voor meisjes is sociale acceptatie belangrijk, omdat voor hen de relationele

identiteit belangrijker is dan hun school- of werkidentiteit (Meeus & Dekovic, 1995). Als adolescenten minder goede sociale contacten hebben, blijkt dit voorspellend te zijn voor depressie (La Greca & Harrison, 2005). Voor meisjes is het verband tussen problemen in relaties en depressie sterker dan voor jongens (Rudolph & Hammen, 1999). Het is ook bekend dat meisjes vanaf het dertiende of veertiende levensjaar vaker depressief zijn dan jongens (Hilt & Nolen-Hoeksema, 2009; Wade, Cairney, & Pevalin, 2002).

Sociale Relaties en Persoonlijkheid

Zowel persoonlijkheid als negatieve relaties met leeftijdgenoten blijken dus gelinkt aan depressie. Niet duidelijk is hoe deze met elkaar gelinkt zijn. Persoonlijkheid kan zich uiten in het gedrag. Mensen die vriendelijk zijn laten bijvoorbeeld meer behulpzaam gedrag zien dan mensen die niet zo vriendelijk zijn (Graziano, Habashi, Sheese, & Tobin, 2007). Bij neuroticisme hoort onder andere angstig, onzeker en nerveus gedrag en bij extraversie is onder meer sprake van expressief en dominant gedrag (Goldberg, 1990). Persoonlijkheid van een adolescent kan mogelijk via diens gedrag zorgen voor negatieve reacties van anderen, doordat sommige persoonlijkheidstrekken (vriendelijkheid en extraversie) populairder zijn dan andere (neuroticisme) (Van der Linden et al., 2010). Het is de vraag of (mild) depressieve adolescenten minder populaire persoonlijkheidstrekken laten zien dan niet-depressieve adolescenten, waar in dit onderzoek naar gekeken zal worden door persoonlijkheidstrekken te observeren. Het onderzoeken van de rol van gedrag is nieuw. Er is niet eerder geprobeerd de link tussen persoonlijkheid en depressie te verklaren via het sociale gedrag van adolescenten.

Observatieonderzoek met betrekking tot persoonlijkheid is tot nu toe schaars (Furr, 2009). Toch is observatie van persoonlijkheid een voor de hand liggende keuze. Volgens het “duale lensmodel” worden al na een paar eerste indrukken meteen eigenschappen toegekend aan een ander (Hirschmüller, Egloff, Nestler, & Back, 2013; Nestler & Back, 2013). Het gedrag van iemand bepaalt welke persoonlijkheidseigenschappen aan hem of haar worden toegekend. De waarnemer gebruikt waarneembare attributen als cues voor het toeschrijven van persoonlijkheidseigenschappen. Bij het duale lensmodel is sprake van dualiteit bij het zelfconcept van persoonlijkheid van de ander (expliciete en impliciete aspecten), bij het tonen van cues door de ander (bewuste en automatische cues) en bij de

oordelen van de waarnemer (weloverwogen en intuïtieve oordelen). Intuïtieve, en ook bewuste, oordelen van waarnemers over de persoonlijkheid van de ander blijken goed overeen te komen met diens zelf-gerapporteerde persoonlijkheid (Hirschmüller et al., 2013). Persoonlijkheid lijkt dus goed observeerbaar te zijn. Deze geobserveerde persoonlijkheidseigenschappen kunnen vervolgens door anderen positiever of minder positief gezien worden, afhankelijk van de populariteit van de betreffende trek, wat gevolgen kan hebben voor de sociale omgang.

Huidige Studie

In het huidige onderzoek wordt gekeken naar korte gesprekken van adolescenten die in duo's met leeftijdsgenoten van hetzelfde geslacht en opleidingsniveau een sociaal dilemma moeten oplossen. Zij kennen elkaar nog niet (goed) en moeten dus nog een eerste indruk van elkaar vormen. Mild depressieve adolescenten en gematchte controle-adolescenten zullen met elkaar worden vergeleken wat betreft hun geobserveerde persoonlijkheidstrekken. Een andere controle-adolescent zal met beiden een gesprek voeren om te voorkomen dat verschillen in gedrag toegeschreven kunnen worden aan een verschil in gesprekspartners. Er wordt bij de observatie gekeken naar persoonlijkheidstrekken die zichtbaar zijn in gedrag, namelijk extraversie, vriendelijkheid en neuroticisme. De trek extraversie is opgesplitst naar dominantie en expressiviteit, omdat het twee verschillende constructen betreft die qua gedrag zodanig verschillen dat beide trekken geobserveerd zullen worden.

Er zal worden onderzocht of andere en minder populaire persoonlijkheidstrekken worden toegekend aan depressieve adolescenten dan aan niet-depressieve adolescenten op basis van hun gedrag tijdens een gesprek. De verwachting is dat aan depressieve adolescenten een lagere mate van expressiviteit, dominantie en vriendelijkheid en een hogere mate van neuroticisme worden toegekend dan aan niet-depressieve adolescenten, wat overeenkomt met wat bekend is over zelf-gerapporteerde persoonlijkheid bij volwassenen (Malouff et al., 2005).

Er wordt daarbij een sekseverschil verwacht. Er is namelijk bekend dat meisjes in het algemeen vriendelijker, extravertter en neurotischer zijn dan jongens (Lehmann, Denissen, Allemand, & Penke, 2013). Dit komt doordat er sekseverschillen zijn in display rules, wat sociaal aangeleerde, ongeschreven regels zijn die aangeven welke emoties in welke situaties getoond moeten worden (Ekman & Friesen, 1969). Deze regels verschillen voor jongens en meisjes. Er wordt bijvoorbeeld van

meisjes en vrouwen verwacht dat ze meer emoties laten zien en expressiever zijn dan jongens en mannen (LaFrance & Banaji, 1992). Verder is bekend dat van jongens en meisjes ander gedrag verwacht wordt in sociale situaties. Anderen verwachten van jongens dominant en niet-neurotisch (zelfverzekerd) gedrag (Rothbaum, 1977). Het is daardoor minder positief voor jongens als ze niet-dominant en neurotisch gedrag laten zien. Bij meisjes verwachten anderen vriendelijk en prosociaal gedrag (Caprara, Alessandri, Di Giunta, Panerei, & Eisenberg, 2010). Het is voor meisjes daardoor minder positief als ze onvriendelijk en weinig expressief gedrag laten zien. Als jongens en meisjes gedrag laten zien dat niet past bij de verwachtingen van anderen, worden zij mogelijk minder populair gevonden. Verwacht wordt daarom dat het verband tussen depressie en persoonlijkheid verschilt voor jongens en meisjes gezien de verschillen in verwachtingen van anderen. Verwacht wordt dat lagere dominantie en hogere neuroticisme sterker gelinkt zijn aan depressiviteit bij jongens en lagere expressiviteit en lagere vriendelijkheid sterker gelinkt zijn aan depressiviteit bij meisjes. Ook wordt de link tussen persoonlijkheidstrekken en depressie in het algemeen sterker verwacht bij meisjes dan bij jongens, omdat meisjes meer waarde hechten aan sociale acceptatie.

In dit onderzoek zal ook worden gekeken of eenzelfde link tussen depressie en persoonlijkheid gemeten met vragenlijsten, twee jaar later, gevonden wordt voor adolescenten als uit de literatuur naar voren komt voor volwassenen. Er wordt verwacht dat depressieve adolescenten een lagere mate van extraversie en vriendelijkheid en een hogere mate van neuroticisme rapporteren. Er wordt hierbij ook gekeken naar sekseverschillen met de verwachting dat bij jongens een hogere mate van neuroticisme en bij meisjes een lagere mate van vriendelijkheid sterker gelinkt is aan depressie. Bij de vragenlijst is geen onderscheid gemaakt tussen dominantie en expressiviteit; er is naar de overkoepelende trek extraversie gekeken. Er worden daarom geen sekseverschillen verwacht voor de trek extraversie.

Ten slotte wordt onderzocht of de verschillen in persoonlijkheidstrekken tussen depressieve en niet-depressieve adolescenten, zoals toegekend op basis van hun gedrag, overeenkomen met de verschillen op basis van hun zelf-gerapporteerde persoonlijkheid twee jaar later. Er wordt verwacht dat soortgelijke verschillen gevonden worden en dat de geobserveerde persoonlijkheidstrekken voorspellend zijn voor de bijbehorende zelf-gerapporteerde persoonlijkheidstrekken twee jaar later.

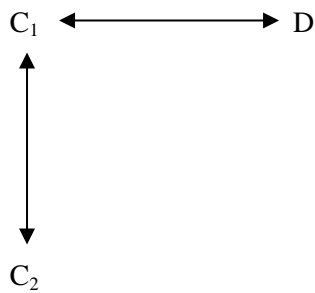
Methoden

Participanten

Uit een longitudinaal databestand van ruim 600 adolescenten zijn de participanten voor het huidige onderzoek geselecteerd door alle adolescenten met een CDI (Children's Depression Inventory; zie sectie *Instrumenten*) percentielscore groter dan 75 te selecteren en daar gematchte controles bij te zoeken met een CDI percentielscore kleiner dan 50. Het betrof 192 adolescenten, waarvan 100 (52,1%) meisjes en 92 (47,9%) jongens. De participanten hadden een leeftijd van 12 tot en met 17 jaar ($M = 14.8$, $SD = 1.20$). Aan de hand van scores op de CDI werden de adolescenten ingedeeld in twee groepen, een groep niet-depressieve adolescenten ($CDI \leq 7$) en een groep (mild) depressieve adolescenten ($CDI \geq 11$). Adolescenten die een CDI score van 8 tot 10 hadden, zijn voor dit onderzoek niet geselecteerd om de groepen niet-depressieve adolescenten en depressieve adolescenten beter van elkaar te kunnen onderscheiden.

Procedure

Het onderzoek vond plaats op twee verschillende scholen. Er zijn vier cohorten adolescenten, van de brugklas tot de 4^e klas, gedurende ruim 2,5 jaar gevolgd in vier metingen. Tussen elk van de metingen zat ongeveer 9 maanden. Bij iedere meting voerden de adolescenten in tweetallen een gesprek met een leeftijdsgenoot van hetzelfde geslacht en opleidingsniveau die ze nog niet (goed) kenden. De eerste controle niet-depressieve adolescent (C_1 ; $CDI M = 2.50$, $SD = 1.73$) voerde een gesprek met een andere niet-depressieve adolescent (C_2 ; $CDI M = 3.14$, $SD = 1.96$) en een gesprek met een (mild) depressieve adolescent (D ; $CDI M = 16.69$, $SD = 4.85$) (zie *Figuur 1*). Omdat C_2 en D beiden C_1 als gesprekspartner hadden, kunnen zij bij het onderzoek met elkaar vergeleken worden en kunnen mogelijke verschillen in gedrag tijdens het gesprek niet veroorzaakt zijn door het discussiëren met verschillende gesprekspartners.

Figuur 1. Niet-depressieve adolescenten (C₁) voerden een gesprekje met zowel een niet-depressieve adolescent (C₂) als een depressieve adolescent (D).

Tijdens het gesprek moesten de adolescenten met elkaar discussiëren over een sociaal dilemma. Zij zaten naast elkaar tegenover een camera, waarbij de stoelen zo geplaatst waren dat zij elkaar konden aankijken. De testleider gaf van tevoren instructies en filmde vervolgens het gesprek. De gesprekken, circa 5 minuten lang, konden daardoor later vanaf de videobanden worden geobserveerd. Als de adolescenten binnen 5 minuten waren uitgesproken, konden zij over een volgend dilemma discussiëren of samen een top 5 of top 10 samenstellen, bijvoorbeeld van de saaiste leraren of de leukste schoolvakken. De adolescenten waren zich ervan bewust dat er een opname werd gemaakt, maar wisten de bedoeling van het onderzoek niet. Hen werd verteld dat het ging om de oplossingen die zij voor het dilemma bedachten.

Bij het huidige onderzoek is gekeken naar het gesprek van de eerste meting. De adolescenten vulden ook verschillende vragenlijsten in, waaronder de CDI en bij de vierde meting de persoonlijkheidsvragenlijst die voor het huidige onderzoek gebruikt zijn. Het onderzoek is goedgekeurd door de medisch ethische toetsingscommissie.

Instrumenten

Depressie. De participanten hebben een Nederlandse versie van de Children's Depression Inventory (CDI) ingevuld. Er zijn 28 items waarmee cognitieve, affectieve en gedragsmatige symptomen van depressie worden gemeten. Elk item bestaat uit drie zinnen die elk een andere mate van depressieve symptomen uitdrukt (afwezig (0), mild (1) en duidelijk symptoom (2)). De adolescent kiest steeds de zin uit die het beste bij hem of haar past. Door de scores op de items bij elkaar op te tellen ontstaat de totaalscore. Bij eerder onderzoek bleek de betrouwbaarheid van deze lijst goed te

zijn met een Cronbach's alpha van $\alpha = .81$ (Van Beek, Hessen, Hutteman, Verhulp, & Van Leuven, 2012).

Persoonlijkheid. De participanten hebben een persoonlijkheidsvragenlijst ingevuld, bestaande uit 30 items waarin een bepaalde eigenschap centraal stond, bijvoorbeeld creatief, teruggetrokken en behulpzaam (Gerris et al., 1998). Voor elk van de Big Five persoonlijkheidstrekken (Vriendelijkheid, Extraversie, Neuroticisme, Openheid en Consciëntieusheid) waren er 6 items in de vragenlijst. De adolescenten konden bij elk item op een 7-punts Likertschaal aangeven in hoeverre zij de eigenschap bezaten. De schaal liep van "klopt helemaal niet" (1) tot "klopt helemaal wel" (7). Om tot een totaalscore te komen voor de trekken vriendelijkheid, extraversie en neuroticisme is het gemiddelde van de respectievelijke 6 items berekend. Bij de steekproef van het huidige onderzoek is de Cronbach's alpha berekend; voor de gehele lijst is $\alpha = .729$, voor de trek vriendelijkheid $\alpha = .799$, voor de trek neuroticisme $\alpha = .810$ en voor de trek extraversie $\alpha = .862$. De betrouwbaarheid is goed.

Observatie gedrag. De gesprekken tussen de adolescenten zijn op videobanden opgenomen. De vier trekken vriendelijkheid, neuroticisme, expressiviteit en dominantie werden door getrainde observatoren geobserveerd in het gedrag van de adolescenten tijdens het gesprek. Voor het scoren van de trekken zijn 5-punts beoordelingsschalen gebruikt, lopend van "niet ..." tot "erg ..." (zie Appendix A voor de volledige schalen). Dominantie werd gedefinieerd als dominant aanwezig zijn tijdens het gesprek, gekarakteriseerd door spraakzaam, assertief, zelfverzekerd, luidruchtig en overheersend zijn (Goldberg, 1990; John & Srivastava, 1999). Expressiviteit werd gedefinieerd als het kunnen uitdrukken, niet alleen met woorden, wat je bedoelt of hoe je je voelt, gekarakteriseerd door actief, demonstrerend, communicatief en energiek zijn in het gedrag (Goldberg, 1990; John & Srivastava, 1999; Riggio & Riggio, 2002). Vriendelijkheid werd gedefinieerd als de mate van goedaardigheid, vriendelijkheid en warmte die iemand uitstraalt, gekarakteriseerd door coöperativiteit, goedheid, geduld, vol vertrouwen en beleefdheid (Goldberg, 1990; John & Srivastava, 1999). Neuroticisme werd gedefinieerd als de vatbaarheid voor angst, emotionele instabiliteit, zelfbewustheid en overgevoeligheid, gekarakteriseerd door angstig, nerveus en niet zelfverzekerd zijn (Goldberg, 1990; Jylhä & Isometsä, 2006)

Afspraken tussen de observatoren voor het scoren van het gedrag op de 5-puntsschalen zijn opgenomen in de bijlagen. Er is een goede interbeoordelaarsbetrouwbaarheid tussen twee observatoren bereikt voor de trekken dominantie (Cohen's Kappa = .841, $p < .001$), expressiviteit (Cohen's Kappa = .861 $p < .001$) en vriendelijkheid (Cohen's Kappa = .804, $p = .001$) (Landis & Koch, 1977). De interbeoordelaarsbetrouwbaarheid voor de trek neuroticisme is redelijk (Cohen's Kappa = .655, $p = .010$; overeenkomst tussen de observatoren is 80%). Na het bereiken van de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid hebben de vier observatoren individueel één van de trekken geobserveerd.

Data-analyse

Voor de data-analyse is gebruik gemaakt van multivariate variantieanalyses (MANOVA) en regressieanalyses. De leeftijd van de participanten is niet meegenomen, omdat gebruik gemaakt is van op leeftijd en sekse gematchte controle-adolescenten. Voor de effectgrootte is gekeken naar η^2_{partial} , waarbij uitgegaan wordt van een klein effect bij $\eta^2_{\text{partial}} = .01$, een medium effect bij $\eta^2_{\text{partial}} = .06$ en een groot effect bij $\eta^2_{\text{partial}} = .14$ (Cohen, 1988).

Voor het uitvoeren van de data-analyse is de normaliteit en homogeniteit van de variantie gecontroleerd bij de vier geobserveerde en de drie zelf-gerapporteerde persoonlijkheidstrekken. Wat betreft de normaliteit van de variabelen, zijn de Kolmogorov-Smirnov tests allen significant. De skewness, waarvan een eventuele afwijking de grootste invloed zou hebben op de uitkomsten, is echter voor alle variabelen in orde. De kurtosis is voor de meeste variabelen in orde, maar iets te hoog voor geobserveerde vriendelijkheid (-1.139). Daarnaast zien de histogrammen er normaal uit. Vanwege bovenstaande wordt er vanuit gegaan dat de normaliteit acceptabel is en zullen significante uitkomsten nog non-parametrisch worden nagetoetst.

Bij de MANOVA's zijn de Box's tests niet significant, wat erop wijst dat de covariantiematrixen van de afhankelijke variabelen gelijk zijn bij de groepen. De Levene's tests van de variabelen zijn ook niet significant, behalve bij de variabele zelf-gerapporteerde vriendelijkheid ($F(3, 94) = 2.991, p = .035$), wat betekent dat de error variantie van de variabele niet gelijk is bij de groepen. Er zal bij de analyse worden gekeken naar Pillai's Trace, omdat deze niet erg gevoelig is voor afwijkingen hierin (Beasley & Sheehan, 1994).

Aan de voorwaarden voor multipele regressieanalyse is voldaan, waaronder de voorwaarde dat er geen sprake is van multicollinearity en de voorwaarde van onafhankelijkheid van de errors.

Resultaten

Depressie en Geobserveerde Persoonlijkheidstrekken

Er is gebruik gemaakt van een multivariate variantieanalyse (MANOVA) om te kijken of er een verschil is tussen depressieve en niet-depressieve adolescenten in hun geobserveerde persoonlijkheidstrekken, namelijk vriendelijkheid, neuroticisme, dominantie en expressiviteit. Daarbij werd ook gekeken naar een mogelijk sekseverschil. In Tabel 1 zijn de gemiddelden en standaarddeviaties te zien van de geobserveerde persoonlijkheidstrekken voor depressieve en niet-depressieve jongens en meisjes.

Tabel 1

De gemiddelde score (SD) op de geobserveerde persoonlijkheidstrekken vriendelijkheid, neuroticisme, dominantie en expressiviteit voor niet-depressieve adolescenten (C) en depressieve adolescenten (D)

		Vriendelijkheid	Neuroticisme	Dominantie	Expressiviteit
		Mean	Mean	Mean	Mean
Controles (C)	meisjes	3.07 (0.759)	2.55 (0.848)	2.73 (0.924)	2.57 (1.087)
	jongens	3.21 (0.732)	2.41 (0.910)	2.36 (0.873)	2.54 (0.942)
	totaal	3.13 (0.745)	2.48 (0.875)	2.55 (0.914)	2.55 (1.015)
Depressieven (D)	meisjes	3.07 (0.925)	2.52 (0.952)	2.59 (1.041)	2.68 (1.157)
	jongens	3.00 (0.795)	2.62 (1.067)	2.41 (0.966)	2.90 (1.231)
	totaal	3.04 (0.862)	2.57 (1.002)	2.51 (1.005)	2.78 (1.190)
C en D	meisjes	3.07 (0.841)	2.53 (0.896)	2.66 (0.981)	2.63 (1.117)
	jongens	3.10 (0.766)	2.51 (0.990)	2.38 (0.915)	2.72 (1.104)
	totaal	3.08 (0.805)	2.52 (0.939)	2.53 (0.958)	2.67 (1.109)

Uit de multivariate analyse komen geen verschillen tussen niet-depressieve adolescenten en depressieve adolescenten in hun geobserveerde persoonlijkheid naar voren, Pillai's Trace = 0.023, $F(4, 159) = 0.935$, $p = .445$. Ook worden er geen sekseverschillen gevonden, Pillai's Trace = 0.033, $F(4,$

159) = 1.343, $p = .256$. Er is geen interactie-effect tussen groep (depressief versus niet-depressief) en sekse, Pillai's Trace = 0.015, $F(4, 159) = 0.608$, $p = .658$.

Depressie en Zelf-gerapporteerde Persoonlijkheidstrekken

Er is gebruik gemaakt van een MANOVA om te kijken of er een verschil is tussen depressieve en niet-depressieve adolescenten in hun zelf-gerapporteerde persoonlijkheidstrekken twee jaar na de observaties, namelijk vriendelijkheid, neuroticisme en extraversie. Daarbij werd ook gekeken naar een mogelijk sekseverschil. In Tabel 2 zijn de gemiddelden en standaarddeviaties te zien van de persoonlijkheidstrekken voor depressieve en niet-depressieve jongens en meisjes.

Tabel 2

De gemiddelde score (SD) op de zelf-gerapporteerde persoonlijkheidstrekken vriendelijkheid, neuroticisme en extraversie voor niet-depressieve adolescenten (C) en depressieve adolescenten (D)

		Vriendelijkheid	Neuroticisme	Extraversie
		Mean	Mean	Mean
Controles (C)	meisjes	5.86 (0.360)	3.60 (0.945)	4.87 (1.143)
	jongens	6.06 (0.585)	2.83 (0.908)	5.39 (0.719)
	totaal	5.94 (0.469)	3.29 (0.999)	5.08 (1.019)
Depressieven (D)	meisjes	5.46 (0.456)	4.10 (0.788)	4.49 (1.368)
	jongens	5.27 (0.672)	3.56 (1.006)	4.86 (1.139)
	totaal	5.38 (0.562)	3.86 (0.920)	4.65 (1.271)
C en D	meisjes	5.69 (0.448)	3.81 (0.909)	4.71 (1.246)
	jongens	5.70 (0.736)	3.17 (1.013)	5.14 (0.962)
	totaal	5.69 (0.582)	3.54 (1.001)	4.89 (1.150)

Uit de multivariate analyse komen verschillen tussen niet-depressieve en depressieve adolescenten naar voren, Pillai's Trace = 0.287, $F(3, 92) = 12.352$, $p < .001$, $\eta^2_{\text{partial}} = .287$. Uit de univariate analyses komt naar voren dat depressieve adolescenten lager scoren dan niet-depressieve adolescenten op zelf-gerapporteerde vriendelijkheid, $F(1, 94) = 32.480$, $p < .001$, $\eta^2_{\text{partial}} = .257$, en hoger op zelf-gerapporteerde neuroticisme, $F(1, 94) = 10.647$, $p = .002$, $\eta^2_{\text{partial}} = .102$. Er komt ook

naar voren dat depressieve adolescenten lagere extraversie rapporteren dan niet-depressieve adolescenten, maar dit verschil is net niet significant, $F(1, 94) = 3.913$, $p = .051$, $\eta^2_{\text{partial}} = .040$.

Uit de multivariate analyse komen ook sekseverschillen naar voren, Pillai's Trace = 0.122, $F(3, 92) = 4.267$, $p = .007$, $\eta^2_{\text{partial}} = .122$. Uit de univariate analyses komt naar voren dat meisjes hoger scoren op neuroticisme dan jongens, $F(1, 94) = 12.176$, $p = .001$, $\eta^2_{\text{partial}} = .115$. Jongens lijken verder een hogere score op extraversie te hebben, maar dit verschil is net niet significant, $F(1, 94) = 3.618$, $p = .060$. Er is geen interactie-effect tussen groep en sekse, Pillai's Trace = 0.037, $F(3, 92) = 1.179$, $p = .322$.

Verband Geobserveerde Persoonlijkheid en Zelf-gerapporteerde Persoonlijkheid Twee Jaar Later

Er is verder gebruik gemaakt van vier multiële regressieanalyses om te kijken of verschillen in geobserveerde persoonlijkheid tussen depressieve en niet-depressieve adolescenten overeenkomen met verschillen op basis van zelfrapportage bij de bijbehorende trek. Er is daarbij gekeken of de geobserveerde persoonlijkheidstrekken voorspellend zijn voor de bijbehorende zelf-gerapporteerde persoonlijkheidstrekken twee jaar later. De outcome variabele was steeds één van de zelf-gerapporteerde trekken. In de eerste stap van het model werd de geobserveerde trek als predictor toegevoegd. In de tweede stap werden groep en sekse toegevoegd en in de derde stap werden de interacties toegevoegd.

De vier geobserveerde persoonlijkheidstrekken bleken de bijbehorende zelf-gerapporteerde persoonlijkheidstrekken twee jaar later niet te voorspellen. Er kwamen ook geen interactie-effecten naar voren.

Discussie

In dit onderzoek is persoonlijkheid in sociale interacties onderzocht zoals deze zich openbaart in het gedrag van (mild) depressieve en niet-depressieve adolescenten. Tot nu toe is (observatie)onderzoek hierover bij adolescenten onderbelicht gebleven, waardoor hierover nog weinig bekend is.

Er zijn geen verschillen in geobserveerde persoonlijkheid gevonden tussen depressieve en niet-depressieve adolescenten, wat niet overeenkomt met de verwachting. Het is namelijk bekend dat

persoonlijkheidseigenschappen die al na een paar eerste indrukken worden toegeschreven aan een ander overeenkomen met diens zelf-gerapporteerde persoonlijkheid (Hirschmüller et al., 2013) en dat depressieve volwassenen rapporteren neurotischer en minder vriendelijk en extravert te zijn dan niet-depressieve volwassenen (Malouff et al., 2005). Ook de verwachte sekseverschillen werden niet gevonden, terwijl bekend is dat anderen van jongens dominant en niet-neurotisch gedrag verwachten en van meisjes vriendelijk en expressiever gedrag (Caprara et al., 2010; LaFrance & Banaji, 1992; Rothbaum, 1977).

Bovenstaande kan verklaard worden doordat depressieve adolescenten wellicht sociaal wenselijk gedrag lieten zien tijdens de gefilmde gesprekken, waardoor een verschil moeilijker te zien is. Een andere verklaring kan zijn dat de groep depressieve adolescenten voornamelijk uit mild depressieve adolescenten bestond, wat kan betekenen dat de verschillen tussen de (mild) depressieve en niet-depressieve adolescenten minder groot zijn dan bij ernstiger depressie. Als in vervolgonderzoek gebruik gemaakt wordt van een klinische populatie, kunnen mogelijk wel verschillen gevonden worden.

Er is wel een link gevonden tussen depressie gemeten in de eerste meting en zelf-gerapporteerde persoonlijkheid twee jaar later. De effectgrootte was groot. De adolescenten die tijdens de eerste meting (mild) depressief waren, rapporteerden twee jaar later, overeenkomstig de verwachting, lagere vriendelijkheid (groot effect) en hogere neuroticisme (medium effect) dan niet-depressieve adolescenten, wat de minder populaire persoonlijkheidstrekken zijn (Van der Linden et al., 2010). Overeenkomstig de verwachting rapporteerden depressieve adolescenten ook een lagere extraversie, maar dit was net niet significant. Daarnaast rapporteerden meisjes zoals verwacht hogere neuroticisme dan jongens (medium effect), wat overeenkomt met eerdere literatuur (Lehmann et al., 2013). De overige verwachte sekseverschillen werden niet gevonden. Er is nu dus ook voor adolescenten verschil gevonden tussen depressieve en niet-depressieve personen in hun zelf-gerapporteerde persoonlijkheid twee jaar later. Dit komt grotendeels overeen met de eerdere bevindingen voor volwassenen (Malouff et al., 2005).

Dit verschil kan betekenen dat depressie voorspellend is voor persoonlijkheid. De depressie gaat dan vooraf aan de minder populaire persoonlijkheidstrekken, bijvoorbeeld doordat de

adolescenten door hun depressie een negatiever zelfbeeld hebben. Dit kan zorgen voor bias bij de vragenlijst, waarbij ze zich, door hun negatievere zelfbeeld, minder populaire trekken toeschrijven dan in werkelijkheid het geval is. Echter, eerder onderzoek van Jorm en collega's (2000) en Kendler en collega's (2006) liet zien dat neuroticisme en extraversie juist voorspellend zijn voor depressie. Omdat de persoonlijkheidsvragenlijst niet al bij de eerste meting is afgenomen, kan het huidige onderzoek geen uitsluitsel geven over oorzaak of gevolg. Longitudinaal onderzoek is nodig om aan het licht te brengen wat eerst ontstaat, de depressie of de minder populaire persoonlijkheidstrekken en hoe deze elkaar beïnvloeden over tijd. Het is hiervoor belangrijk de ontwikkeling van depressie, geobserveerde persoonlijkheid en zelf-gerapporteerde persoonlijkheid bij alle metingen te bekijken.

Er wordt tegen de verwachting in niet gevonden dat de geobserveerde persoonlijkheidstrekken voorspellend zijn voor de bijbehorende zelf-gerapporteerde trekken twee jaar later. Mogelijk is persoonlijkheid binnen de adolescentie te onstabiel over tijd of verschillen observatie van persoonlijkheid en persoonlijkheidsvragenlijsten te veel van elkaar. De observatie is tenslotte een momentopname in een specifieke situatie, terwijl een vragenlijst een algemener en globaler beeld geeft, los van een specifieke situatie. Voor vervolgonderzoek zou persoonlijkheid daarom in meerdere situaties geobserveerd kunnen worden. Verder zou de persoonlijkheid geobserveerd kunnen worden door leeftijdgenoten, omdat adolescenten zelf mogelijk op andere gedragingen letten dan volwassenen, zoals de getrainde studenten bij het huidige onderzoek. De observatiescores zijn dan wellicht meer overeenkomstig de alledaagse realiteit van de sociale interactie van adolescenten. Er kan daarnaast gekeken worden hoe de persoonlijkheid zich ontwikkelt over de jaren heen.

Een sterke kant van het onderzoek is dat depressieve en niet-depressieve adolescenten goed met elkaar vergeleken konden worden doordat beiden met dezelfde niet-depressieve adolescent discussieerden. Daarnaast is de zelf-gerapporteerde persoonlijkheid twee jaar later meegenomen in het onderzoek, waardoor gekeken kon worden of geobserveerde persoonlijkheid de zelf-gerapporteerde persoonlijkheid twee jaar later kon voorspellen. Een beperking is echter dat niet bij beide metingen is gekeken naar de geobserveerde en zelf-gerapporteerde persoonlijkheid en de ontwikkeling van depressie niet is onderzocht, waar in vervolgonderzoek wel naar gekeken kan worden om oorzaak en gevolg te achterhalen. Daarnaast was een andere beperking de onnatuurlijke situatie van het gesprek

dat de adolescenten met elkaar voerden. In vervolgonderzoek kunnen natuurlijkere situaties gebruikt worden om zo een waarheidsgetrouwer beeld te krijgen. Een andere beperking is de steekproefgrootte, met name bij de zelf-gerapporteerde persoonlijkheid. Er waren hierbij nog maar 98 van de 192 adolescenten overgebleven van de eerste meting twee jaar eerder. Grotere steekproeven kunnen bij vervolgonderzoek een representatiever beeld geven. Een laatste beperking is dat de groep depressieve adolescenten voornamelijk bestond uit mild depressieve adolescenten. Vervolgonderzoek is nodig om de link tussen depressie en persoonlijkheid ook bij een klinische groep adolescenten te onderzoeken.

Hoewel in het huidige onderzoek geen verschil in geobserveerde persoonlijkheid gevonden is tussen mild depressieve adolescenten en controles, blijft het nuttig hier verder onderzoek naar te doen, omdat ander onderzoek bij dezelfde populatie liet zien dat geobserveerde persoonlijkheid er wel degelijk toe doet voor de gesprekspartner (Schreur, 2016). De gesprekspartner reageerde namelijk wel positiever als de adolescent populaire trekken liet zien en negatiever als de adolescent minder populaire trekken liet zien (Schreur, 2016). Ook bleek dat door de gesprekspartner wel degelijk negatiever werd gereageerd op depressieve adolescenten en dat geobserveerde persoonlijkheid hierbij geen mediërende, maar wel een modererende rol speelde. De negatieve reacties die depressieve adolescenten over zich afroepen zouden veroorzaakt kunnen worden door ander gedrag, naast geobserveerde persoonlijkheid. Voorbeelden hiervan zijn aankijkgedrag en *backchanneling*, die bij depressieve adolescenten tijdens een gesprek minder aanwezig zijn (Van Beek, Van Dolderen, & Demon Dubas, 2006). Om te kunnen begrijpen waarom (mild) depressieve adolescenten negatieve reacties oproepen, is het van belang dat verdere relevante gedragingen geïdentificeerd en geobserveerd worden en zo een completer beeld ontstaat van hun gedrag. Daarnaast kan een link tussen persoonlijkheid en specifieke gedragingen onderzocht worden.

Interessant is om in vervolgonderzoek te onderzoeken of adolescenten bij het invullen van de vragenlijst twee jaar later nog steeds depressief zijn, en ook of er dan wel een relatie is tussen geobserveerde en met vragenlijsten gemeten persoonlijkheidstrekken. Er zou tevens gebruik gemaakt kunnen worden van vragenlijsten over de persoonlijkheid van de adolescenten die door hun ouders en mogelijk hun vrienden ingevuld worden. Hiermee kan wellicht wel een verband gevonden worden met geobserveerde persoonlijkheidstrekken. Het is namelijk bekend dat ouders een stabiel beeld hebben

van de persoonlijkheid van hun kind dan de adolescent zelf (Luan, Hutteman, Denissen, Asendorpf, & Van Aken, in press). Er is daarnaast sprake van discrepantie tussen wat de verschillende informanten (moeder, vader, adolescent) rapporteren. Deze verschillende visies dragen allemaal unieke informatie bij, waardoor een genuanceerder beeld van de persoonlijkheid van de adolescent ontstaat.

Waar het huidige onderzoek een eerste stap was, is (longitudinaal) vervolgonderzoek nodig om het ingeslagen pad van observatieonderzoek verder te betreden en zo de link tussen depressie en het sociale gedrag nader te onderzoeken en te verklaren.

Referenties

- Beasley, T. M., & Sheehan, J. K. (1994, oktober). *Choosing a MANOVA test statistic when covariances are unequal*. Paper gepresenteerd tijdens de jaarlijkse meeting van de Midwestern Educational Research Association, Chicago, IL.
- Beevers, C. G., Rohde, P., Stice, E., & Nolen-Hoeksema, S. (2007). Recovery from major depressive disorder among female adolescents: A prospective test of the scar hypothesis. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 75*, 888-900. doi:10.1037/0022-006X.75.6.888
- Caprara, G. V., Alessandri, G., Di Giunta, L., Panerai, L., & Eisenberg, N. (2010). The contribution of agreeableness and self-efficacy beliefs to prosociality. *European Journal of Personality, 24*, 36-55. doi:10.1002/per.739
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences (2nd ed.)*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Connolly, J., Geller, S., Marton, P., & Kutcher, S. (1992). Peer responses to social interaction with depressed adolescents. *Journal of Clinical Child Psychology, 21*, 365-370. doi:10.1207/s15374424jccp2104_6
- Ekman, P. & Friesen, W. V. (1969). The repertoire of nonverbal behavior: categories, origins, usage and coding. *Semiotica, 1*, 49-98.
- Furr, R. M. (2009). Personality psychology as a truly behavioural science. *European Journal of Personality, 23*, 369-401. doi:10.1002/per.724
- Gerris, J. R. M., Houtmans, M. J. M., Kwaaitaal – Roosen, E. M. G., Schipper, J. C., Vermulst, A. A., & Janssens, J. M. A. M. (1998). *Parents, adolescents, and young adults in Dutch families: A longitudinal study*. Nijmegen, the Netherlands: University of Nijmegen, Institute of Family Studies.
- Goldberg, L. R. (1990) An Alternative “Description of Personality” – the Big Five Factor Structure. *Journal of Personality and Social Psychology, 59*, 1216-1229.

- Graziano, W. G., Habashi, M. M., Sheese, B. E., & Tobin, R. M. (2007). Agreeableness, empathy, and helping: A person x situation perspective. *Journal of Personality and Social Psychology, 93*, 583-599. doi:10.1037/0022-3514.93.4.583
- Hilt, L. M. & Nolen-Hoeksema, S. (2009). The emergence of gender differences in depression in adolescence, in S. Nolen-Hoeksema and L. M. Hilt (Eds.), *Handbook of Depression in Adolescents*. New York: Routledge/Taylor & Francis Group.
- Hirschmüller, S., Egloff, B., Nestler, S., & Back, M. D. (2013). The dual lens model: A comprehensive framework for understanding self-other agreement of personality judgments at zero acquaintance. *Journal of Personality and Social Psychology, 104*, 335-353. doi:10.1037/a0030383
- John, O. J., & Srivastava, S. (1999). The Big Five trait taxonomy: History, measurement, and theoretical perspectives. In L. A. Pervin & O. P. John (Eds.), *Handbook of personality: Theory and research* (pp. 102–138). New York: Guilford.
- Jorm, A. F., Christensen, H., Henderson, A. S., Jacomb, P. A., Korten, A. E., & Rodgers, B. (2000). Predicting anxiety and depression from personality: Is there a synergistic effect of neuroticism and extraversion? *Journal of Abnormal Psychology, 109*, 145-149. doi:10.1037/0021-843X.109.1.145
- Jylhä, P. & Isometsä, E. (2006). The relationship of neuroticism and extraversion to symptoms of anxiety and depression in the general population. *Depression and Anxiety, 23*, 281-289. doi:10.1002/da.20167
- Kendler, K. S., Gatz, M., Gardner, C. O., & Pedersen, N. L. (2006). Personality and major depression: A Swedish longitudinal, population-based twin study. *Archives of General Psychiatry, 63*, 1113-1120. doi:10.1001/archpsyc.63.10.1113
- LaFrance, M. L., & Banaji, M. (1992). Toward a reconsideration of the gender-emotion relationship. In M. S. Clark (Ed.), *Emotion and social behavior* (pp. 178-201). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

- La Greca, A. M., & Harrison, H. M. (2005). Adolescent peer relations, friendships, and romantic relationships: Do they predict social anxiety and depression? *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology, 34*, 49-61. doi:10.1207/s15374424jccp3401_5
- Landis, J. R., & Koch, G. G. (1977). The measurement of observer agreement for categorical data. *Biometrics, 33*, 159-174.
- Lehmann, R., Denissen, J., Allemand, M., & Penke, L. (2013). Age and gender differences in motivational manifestations of the big five from age 16 to 60. *Developmental Psychology, 49*, 365-383. doi:10.1037/a0028277
- Luan, Z., Hutteman, R., Denissen, J. J. A., Asendorpf, J. B., & Van Aken, M. A. G. (in press). Do you see my growth? Two longitudinal studies on personality development from childhood to young adulthood from multiple perspectives. *Journal of Research in Personality*.
- Malouff, J. M., Thorsteinsson, E. B., & Schutte, N. S. (2005). The relationship between the five-factor model of personality and symptoms of clinical disorders: A meta-analysis. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment, 27*, 101-114. doi:10.1007/s10862-005-5384-y
- Meeus, W., & Dekovic, M. (1995). Identity development, parental and peer support in adolescence: Results of a national Dutch survey. *Adolescence, 30*, 931-944.
- Nestler, S., & Back, M. D. (2013). Applications and extensions of the lens model to understand interpersonal judgments at zero acquaintance. *Current Directions in Psychological Science, 22*, 374-379. doi:10.1177/0963721413486148
- Platt, B., Kadosh, K. C., & Lau, J. Y. F. (2013). The role of peer rejection in adolescent depression. *Depression and Anxiety, 30*, 809-821. doi:10.1002/da.22120
- Riggio, H. R., & Riggio, R. E. (2002). Emotional expressiveness, extraversion, and neuroticism: A meta-analysis. *Journal of Nonverbal Behavior, 26*, 195-218.
- Rothbaum, F. (1977). Developmental and gender differences in the sex stereotyping of nurturance and dominance. *Developmental Psychology, 13*, 531-532.
- Rudolph, K. D., & Hammen, C. (1999). Age and gender as determinants of stress exposure, generation, and reactions in youngsters: A transactional perspective. *Child Development, 70*, 660-677.

- Schreur, M. (2016). *What person do we see? And how do observed personality traits influence nonverbal responses to (mildly) depressed adolescents?* (Ongepubliceerde masterthesis). Universiteit Utrecht, Utrecht, Nederland.
- Van Beek, Y., Hessen, D. J., Hutteman, R., Verhulp, E. E., & Van Leuven, M. (2012). Age and gender differences in depression across adolescence: real or 'bias'? *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *53*, 973-985. doi:10.1111/j.1469-7610.2012.02553.x
- Van Beek, Y., Van Dolderen, M. S. M., & Demon Dubas, J. J. S. (2006). Gender-specific development of nonverbal behaviours and mild depression in adolescence. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *47*, 1272-1283. doi:10.1111/j.1469-7610.2006.01663.x
- Van der Linden, D., Scholte, R. H. J., Cillessen, A. H. N., Te Nijenhuis, J., & Segers, E. (2010). Classroom ratings of likeability and popularity are related to the Big Five and the general factor of personality. *Journal of Research in Personality*, *44*, 669-672. doi:10.1016/j.jrp.2010.08.007
- Wade, T. J., Cairney, J., & Pevalin, D. J. (2002). Emergence of gender differences in depression during adolescence: National panel results from three countries. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, *41*, 190-198. doi:10.1097/00004583-200202000-00013

Appendix A. Beschrijving van de observatieschalen van de geobserveerde persoonlijkheidstrekken.**Vriendelijkheid**

Hoe vriendelijk vind je persoon A/B in dit gesprek?

1. Onvriendelijk
2. Neutraal
3. Een beetje vriendelijk
4. Redelijk vriendelijk
5. Erg vriendelijk

Voor de scoring is, na overleg met mannelijke observatoren, gebruik gemaakt van de volgende afspraken:

1. Onvriendelijk overkomen: een ongeïnteresseerde houding, constant wegstaren, het gesprek niet op gang houden.
2. Weinig vriendelijk overkomen: niet vriendelijk lachen naar de ander, de ander niet laten merken dat er wordt geluisterd (maar de kenmerken van een 1 score zijn niet (sterk) aanwezig).
3. Een beetje vriendelijk overkomen: deze score werd aan het begin van het filmpje toegekend, waarna iemand eventuele plus- of minpunten kon verdienen vanwege diens gedrag, waardoor een hogere score (4 of 5 score) of een lagere score (1 of 2 score) werd toegekend (zie kenmerken bij de betreffende scores).
4. Redelijk vriendelijk overkomen: vriendelijk lachen naar de ander, de ander laten merken naar hem/haar te luisteren (maar de kenmerken van een 5 score zijn niet (sterk) aanwezig).
5. Erg vriendelijk overkomen: heel vriendelijk overkomen, geïnteresseerde houding, het gesprek op gang houden.

Neuroticisme

Hoe neurotisch vind je persoon A/B in dit gesprek?

1. Emotioneel stabiel
2. Neutraal
3. Een beetje neurotisch
4. Redelijk neurotisch
5. Erg neurotisch

Voor de scoring is, na overleg met mannelijke observatoren, gebruik gemaakt van de volgende afspraken:

Er is, na proefobservatie welk gedrag passend bij neuroticisme voorkomt, gelet op de volgende gedragskenmerken:

- Friemelen (hieronder valt ook wiebelen, veel bewegen met de handen, onrustig bewegen)
 - o Niet aanwezig: Heel af en toe friemelen of niet friemelen
 - o Licht aanwezig: Ongeveer 1/3 van de tijd friemelen
 - o Duidelijk aanwezig: Groot deel van de tijd aan het friemelen
- Gesloten houding (gelet op: armen en/of benen over elkaar of armen tegen buik geklemd, voorover leunen/in elkaar gezakt zitten, schouders naar voren of opgetrokken/verkrampd)
 - o Niet aanwezig: geen van bovenstaande kenmerken aanwezig
 - o Licht aanwezig: bovenstaande kenmerken deels aanwezig of 1 kenmerk duidelijk aanwezig
 - o Duidelijk aanwezig: meerdere kenmerken duidelijk aanwezig
- Onzekerheid (waaronder onzeker gedrag, zeggen het niet te weten, niet tot een antwoord komen, besluiteloos, zachtjes “ja” zeggen op wat de ander zegt)
 - o Niet aanwezig: Bovenstaande kenmerken niet aanwezig
 - o Licht aanwezig: 1 keer onzeker gedrag
 - o Duidelijk aanwezig: 2 of meer keer onzeker gedrag
- Wegkijken/niet aankijken (ook bij onrustig heen en weer kijken, ontwijken van oogcontact en naar beneden kijken)
 - o Niet aanwezig: heel af en toe of niet wegstijgen
 - o Licht aanwezig: ongeveer 1/3 van de tijd wegstijgen
 - o Duidelijk aanwezig: groot deel van de tijd wegstijgen

Toedienen scores op basis van de kenmerken friemelen, gesloten houding, onzekerheid en wegstijgen/niet aankijken:

1. Geen kenmerken, 1 kenmerk licht aanwezig
2. 2 kenmerken licht aanwezig
3. Meer dan 2 kenmerken licht aanwezig en/of 1 kenmerk duidelijk aanwezig
4. 2 kenmerken duidelijk aanwezig
5. 3 of alle kenmerken duidelijk aanwezig

Expressiviteit

Hoe expressief vind je persoon A/B in dit gesprek?

1. Niet-expressief
2. Neutraal
3. Een beetje expressief
4. Redelijk expressief
5. Erg expressief

Voor de scoring is, na overleg met mannelijke observatoren, gebruik gemaakt van de volgende afspraken:

1. Geen non-verbale uitdrukking, hooguit een knikje.
2. Amper non-verbale uitdrukking; alleen knikken of lachen voor de beleefdheid.
3. Knikken, beleefd of echt lachen, eventueel enkele keren een gebaar. Bij twijfel ook toonhoogte meenemen: wel of geen verschil in intonatie? Bij weinig intonatie: 3 i.p.v. 4. Geen intonatie: 2 i.p.v. 3.
4. Bovenstaande plus regelmatig bewegingen met handen, eventueel benen, verzitten van houding.
5. Duidelijke non-verbale uitdrukkingen om woorden bij te zetten gedurende hele gesprek. Veel armgebaren, mimiek in gezicht, verschil in houding bij bepaalde onderwerpen, veel intonatieverschillen.

Dominantie

Hoe dominant vind je persoon A/B in dit gesprek?

1. Niet-dominant
2. Neutraal
3. Een beetje dominant
4. Redelijk dominant
5. Erg dominant

Voor de scoring is, na overleg met mannelijke observatoren, gebruik gemaakt van de volgende afspraken:

Er is, na proefobservatie welk gedrag passend bij dominantie voorkomt, gelet op de volgende gedragskenmerken:

- Veel aan het woord zijn
 - o Niet aanwezig: Bijna niet praten of zo kort mogelijk.
 - o Licht aanwezig: Met meerdere zinnen praten.
 - o Duidelijk aanwezig: Weinig stiltes, maakt er een verhaal van, uitgebreid.
- De ander vaak in de rede vallen
 - o Niet aanwezig: 0 of 1 keer
 - o Licht aanwezig: 2 of 3 keer
 - o Duidelijk aanwezig: 4 of meer keer
- Tegen de ander in gaan (bijvoorbeeld “ja maar...”, “ik vind van niet”, of anderszins aangeven het er niet mee eens te zijn)
 - o Niet aanwezig: 0 of 1 keer
 - o Licht aanwezig: 2 of 3 keer
 - o Duidelijk aanwezig: 4 of meer keer

Toedienen scores op basis van de kenmerken veel aan het woord zijn, de ander vaak in de rede vallen en tegen de ander in gaan:

1. Geen kenmerken aanwezig
2. 1 kenmerk licht aanwezig
3. 2 kenmerken licht aanwezig, 1 kenmerk licht en 1 kenmerk duidelijk aanwezig, 1 kenmerk duidelijk aanwezig
4. 3 kenmerken licht aanwezig, 2 kenmerken licht en 1 kenmerk duidelijk aanwezig, 2 kenmerken duidelijk aanwezig
5. 3 kenmerken duidelijk aanwezig, 2 kenmerken duidelijk en 1 kenmerk licht aanwezig